
5

SKAL VIDENSKABEN VÆRE POLITISK NEUTRAL?

Af
KLEMENS KAPPEL
LEKTOR, PH.D., INSTITUT FOR
MEDIER, ERKENDELSE OG
FORMIDLING, KØBENHAVNS
UNIVERSITET

Videnskabens særlige rolle i det liberale demokrati er at levere velbegrundede teorier om forhold, der er vigtige for fælles beslutninger. Med til denne rolle følger en central forpligtelse, nemlig den, at videnskab i en bestemt forstand forholder sig neutral til, om den ene eller den anden politik føres på et bestemt område. Men hvad ligger der nærmere i dette ideal om politisk neutralitet, og er det andet end en smuk myte?

Hvis man accepterer, at videnskaben har en særlig rolle som leverandør af viden til brug for demokratiske beslutninger, så er der to grunde til at opretholde idealet om politisk neutralitet. Den ene er demokratisk. Hvis videnskab ikke er politisk neutral, så kan videnskabspersoner få en uforholdsmæssig stor indflydelse på demokratiske beslutninger i forhold til et demokratisk ideal om, at alle stemmeberettigede medlemmer af befolkningen bør have lige stor indflydelse på fælles beslutninger. Den anden grund er, at hvis ikke demokratiet kan stole på, at videnskab forsøger at opretholde politisk neutralitet, så er der alt andet lige mindre grund til at stole på pålideligheden af, hvad de videnskabelige institutioner fortæller os. Videnskab kan så dårligere opfylde rollen som leverandør af viden i demokratiet.

Har værdier en legitim rolle i forskning?

Men værdiers legitime rolle i videnskab er et omstridt og kompliceret emne, så det er vigtigt at karakterisere idealet om politisk neutralitet lidt nærmere. Helt skematisk og abstrakt kan vi tænke på videnskabelige forskningsprocesser som opdelt i fem faser:

- 1 Valg af forskningsspørgsmål.
- 2 Valg af metode til at undersøge spørgsmålet, dvs. generere evidens, data eller svar på det valgte forskningsspørgsmål.
- 3 Indsamling af evidens.
- 4 Fortolkning af evidens, data eller svar, dvs. en vurdering af i hvilket omfang forskellige teorier eller påstande støttes eller svækkes af den samlede evidens.
- 5 Formidling af resultater til det videnskabelige miljø og til det øvrige samfund.

I forhold til hver af disse faser i forskningsprocessen kan vi spørge, hvad en rimelig fortolkning af idealet om politisk neutralitet vil være. Her er et i sagens natur kortfattet bud.

Valg af forskningsspørgsmål

Videnskabspersoner kan helt legitimt være motiveret af politiske eller mere generelle værdimæssige overbevisninger i deres syn på, hvad de anser for de mest relevante forskningsspørgsmål. Det vil f.eks. være legitimt, at der er værdimæssige og politiske overvejelser bag, at man vælger at fokusere på et spørgsmål som 'Hvor mange kvinder i Danmark går med burka?' eller 'Hvad er kvinders motiver for at gå med burka?', fordi man ganske enkelt mener, at svaret på sådanne spørgsmål kan være relevant for, hvilken politik der bør føres på et bestemt område.

“

Valget af forskningsmetoder (bør) være politisk neutralt; det er kun maksimering af pålidelighed, der tæller, ikke fremme af en bestemt politisk dagsorden.

”

Forhenværende Videnskabsminister Helge Sander (tv) fejrede i 2009 sammen med forskere fra Danmark og Kina åbningen af Dansk-Kinesisk center for Molekylær Nano-Elektronik. Th. Thomas Bjørnholm, direktør for Nano-Science Center ved Københavns Universitet.
Foto: Scanpix

Derimod forekommer det mig at være problematisk, hvis man som forsker bevidst ignorerer et politisk vigtigt område, som man faktisk kunne bidrage til at afdekke, fordi man mener, at det politiske set er bedre, at der hersker uvidenhed. Man må som forsker leve med, at når viden om et område lægges frem, så kan det føre til, at politikker, som man er uenig i, kan vinde støtte. At afstå fra at bidrage af denne grund er at forsøge at give ens egne politiske synspunkter en demokratisk set alt for stor gennemslagskraft. (Der kan være helt specielle situationer, hvor man bør afvige fra denne generelle regel).

På den ene side kan forskere altså vælge at fokusere på et område snarere end et andet, fordi forskeren på baggrund af generelle normative vurderinger mener, at vigtige politikker eller fælles anliggender afhænger af vores viden om området. På den anden side kan en forsker normalt ikke med rimelighed afstå fra at bidrage til at skaffe viden om et område, som man anser for vigtigt, med henvisning til, at han mener, at en politik baseret på uvidenhed er bedre.

Valg af forskningsmetode og data

Men når valget af forskningsspørgsmål er truffet, så bør man vælge de metoder, der inden for de givne ressourcemæssige rammer og faglige kompetencer er de mest pålidelige. Det er spild af ressourcer at undersøge et spørgsmål ved hjælp af en fremgangsmåde, som man udmærket ved ikke kan give pålidelige svar, og det kan føre til misforståelser eller vildledning. I den forstand bør valget af forskningsmetoder være politisk neutralt; det er kun maksimering af pålidelighed, der tæller, ikke fremme af en bestemt politisk dagsorden. Noget lignende gælder indsamling af data; indsamlingen skal ske med henblik på at maksimere pålideligheden af de svar, man forsøger at give. Man skal med andre ord ikke selektivt registrere data for at fremme en bestemt politisk dagsorden.

Fortolkning af resultaterne

Den fjerde fase er fortolkningen af resultaterne. Igen mener jeg, at fortolkning af data skal søge at maksimere pålidelighed, ikke politisk indflydelse. Det er formentlig her, at idealet om politisk neutralitet spiller den største rolle, fordi det kan være meget let at påvirke fortolkningen af resultater i forskellige retninger, og det kan i mange situationer også være svært at undgå

det, selvom man prøver. Forskere bør forsøge at give en nøgtern fortolkning af deres data uden at skele til, om de fremmer eller hæmmer deres foretrukne politiske dagsorden. Der er en større og uafsluttet diskussion i videnskabsfilosofi om, i hvilket omfang dette kan lade sig gøre, men her antager jeg, at det i det mindste er muligt at tilstræbe værdimæssig neutralitet i fortolkningen af data. Det er et ideal, man som forsker meningsfuldt kan forsøge at indrette sig efter, f.eks. ved at indrette sin forskningsproces så den i mindre grad afhænger af usikre subjektive skøn.

Formidling af forskningsresultater

Den femte fase er formidling af resultater til forskersamfundet og det øvrige samfund. Det må være en del af offentligt finansierede videnskabspersoners opgave, at de medvirker til at bringe deres viden i spil der, hvor den er relevant. Her kan politiske eller generelle værdimæssige opfattelser også spille en stor rolle. I mange videnskabelige discipliner publicerer forskere deres resultater i specialiserede tidsskrifter, der udelukkende læses af andre forskere inden for samme område. Det kræver derfor ofte en særlig indsats at henvende sig til offentligheden eller til politiske beslutningstagere. Hvornår bør forskere tage dette skridt, og kan det være politisk motiveret?

Jeg tror, at svaret her er nogenlunde det samme som i spørgsmålet om valg af forskningsspørgsmål. Formidling af viden til det omgivende samfund og beslutningstagere kan være en krævende aktivitet, som skal prioriteres blandt meget andet. Derfor kan det være rimeligt, at en forsker beslutter at dele sin viden om et særligt område snarere end om andre, fordi forskeren mener, at de spørgsmål og politikker, der afhænger af viden om dette område, er meget vigtigere end spørgsmål, der afhænger af viden om de andre områder.

Denne prioritering vil i en bestemt forstand være politisk motiveret, og andre forskere kunne måske synes, at man hellere skulle bruge energien på at dele viden om et andet område. Men omvendt vil det ikke være demokratisk legitimt, hvis en forsker undlader at stille sin viden om et område til rådighed, fordi han mener, at hvis det bliver almindeligt kendt, hvordan det forholder sig med dette område, så vil det føre til, at der føres politikker, han er politisk uenig i. Videnskabspersoner må gerne være motiveret af politiske

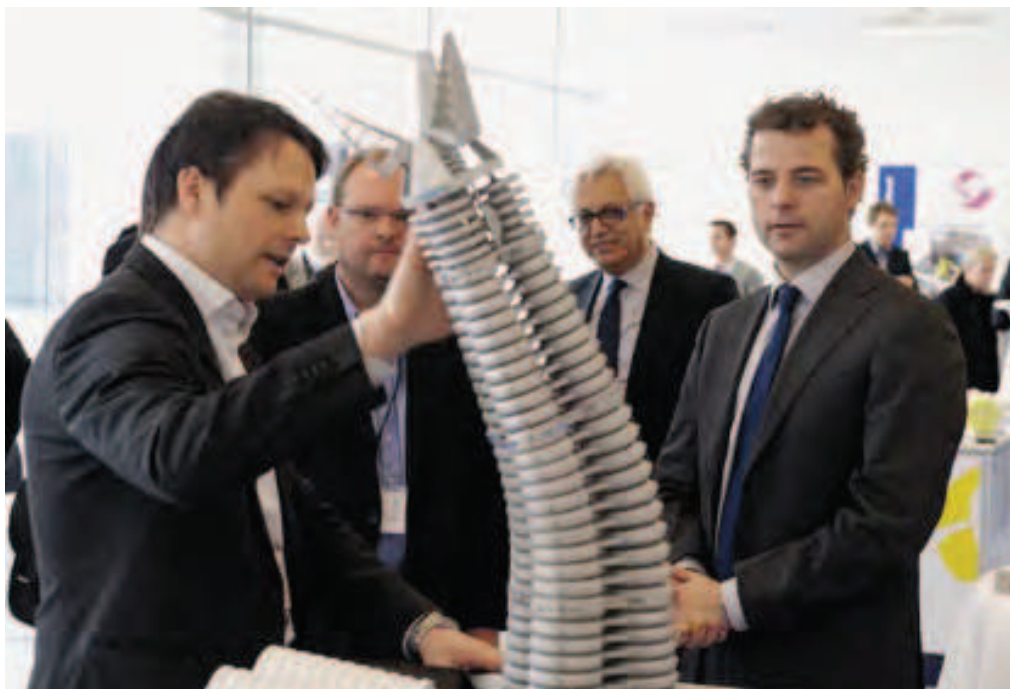

Videnskabspersoner kan helt legitimt være motiveret af politiske eller mere generelle værdimæssige overbevisninger i deres syn på, hvad de anser for de mest relevante forskningsspørgsmål.

Forskere bør forsøge at give en nøgtern fortolkning af deres data uden at skele til, om de fremmer eller hæmmer deres foretrukne politiske dagsorden.

Forskingsminister Morten Østergaard (th) ved åbningen af udstillingen: European Robotics Forum 2012 i Odense.
Foto: Polfoto

overbevisninger, når de forsøger at gøre offentligheden og politiske beslutningstagere opmærksomme på politisk vigtige faktuelle forhold, men de bør ikke fortie deres viden, selv når de måtte mene, at det vil ikke vil fremme en foretrukken politisk sag at gøre det.

Endnu en myte om værdifrihed?

Den helt igennem værdifri forskning har længe været anset for at være en myte. Men det er ikke denne myte, der ophæves til ideal. Forskning vil altid være påvirket af mange værdier. Men der er en bestemt type værdier, der kan være særligt demokratisk problematiske, nemlig politiske værdier. De er imidlertid problematiske kun for så vidt, at de påvirker valg af forskningsmetode, indsamling af evidens, eller fortolkning af evidensen. Det er ligeledes problematisk, hvis religiøse, etiske eller andre typer værdier får forskeren til at vælge mindre pålidelige metoder, end han eller hun kunne have gjort. Valg af forskningsspørgsmål og beslutninger om deling af viden kan derimod godt være politisk motiverede.

Man kunne måske indvende, at også denne mere begrænsede form for politisk neutralitet er en myte, et ideal, der ikke giver mening. Anken kunne f.eks. være, at om forskere er politisk neutrale eller ej ligger uden for deres kontrol. Idealet om at forskere bør være neutrale er derfor meningsløst, ligesom f.eks. idealet om, at vi alle spontant skal elske hinanden. Men det er svært at se, hvorfor et ideal om politisk neutralitet helt generelt skulle ligge uden for, hvad vi kan tilstræbe. Grundlæggende set er idealet blot, at vi skal forsøge at maksimere pålideligheden af vores forskning uden hensyntagen til politiske implikationer af øget pålidelighed.

Litteratur:

Teksten er et let omarbejdet uddrag af min artikel 'Videnskabens særlige rolle i det liberale demokrati', som netop er udgivet i *Hvordan styres videnssamfundet?. Demokrati, ledelse og organisering*, Jan Faye, David Budtz Pedersen (red.), Nyt fra samfundsvidenskaberne, 2012.

***Et ideal, der end ikke kan tilstræbes,
bør vi i sidste instans afvise: et
'bør' forudsætter et 'kan'.***

